

XXIV. A SARKVIDÉKI EXPEDITIO.

PAYER GYULÁTÓL.

Az osztrák-magyar éjszaki sarkvidéki expedíciónak tulajdonképeni célja, mint ismeretes, az volt, hogy az *éjszakkéleti átjárást fölkeresse*, de korántsem az, hogy Spitzbergától és Gillisföldjétől északkeletre új földet kutasson ki, ámbár az elő-expeditió eredményei több tekintetből utaltak annak létezésére.* Az 1872—1874-ik évi expeditio azonban meglelte a nem keresett földet, és elvétette a keresett átjárást. Ezzel egyszersmind tétova nélkül bevallhatjuk, hogy az éjszaki átjárást hangsúlyozó, elének adott terv néhány téves föltevésen alapült.

A 78° 45'-nyi rendkívül magas szélesség, melyet az elő-expeditió 1871-ben a Spitzberga és Novaja-Semlja közötti tengerben, a nyílt tengeren elért, és a novaja-semjljai utazók folytonosan kedvező tudósításai az azelőtt oly rosz hírben álló kariai tenger hajózhatóságát illetőleg, — ezek voltak az alapok, melyekre a mi vállalatunk építettett; a „*nyílt sarkvidéki tenger*“ létezésének hite pedig mindenha teljesen ismeretlen volt előtte. A vállalat tengerészeti oldala azonban, az 1872-ik év rendkívül kedvezőtlen nyarának befolyása alatt, elmosódott már néhány hétre a jéghatár átlépése után, és végtelen távolban még a végső céltól, a tervezett átjárástól. Valójában véve mai szerkezetű hajókkal ép oly lehetetlen az éjszakkéleti, valamint az éjszaknyugati átjárást, mint magát a sarkot elérni. Sőt még több, — mert hajók rendszerint nem is képesek szabad akaratból a sarkvidék belsejébe mélyen benyomulni; — de maradjon ez mindamellett csak személyes nézetnek. Kedvező végzetünk azonban erőszakosan meggátolt bennünket a saját tervünk végrehajtásában, másrészt pedig évekig tartó szenvedések után megőrzött bennünket a sikertelen visszatérés keserű csalódásától.

Az expeditio következő vázlata csak felületes képet adhat a látott és átélt dolgokról, s minthogy W e y p r e c h t, O r e l és B r o s c h urak fáradságos szerzeményei a meteorologiai és delejességi adatokat illetőleg nem tartozhatnak keretébe, az alább elmondandókban — nehogy a mellékések elsorolása fárasztóvá legyen — a fősúly az új föld fölfedezésére és a legmagasabb elért szélességig történt beutazására van fektetve.

* L. a „Természettudományi Közlöny“ múlt évi folyamában T e r n e r A d o l f cikkét: „Az északi sark és az északkeleti átjárat kérdéséhez.“ V. köt., 53—63-ik lap. Szerk.

Bremerhavenből a csaknem három évre fölszerelt expedítio a „Tegetthoff“ csavargőzössel (mintegy 220 tonnás) és 24 emberből álló személyzetével 1872 június 13-ikán indult el és 21 napi hajózás után Tromsöbe érkezett. Itt az ismeretes norvég, jegestengeri hajós, C a r l s e n kapitány, mint szigonyász és jégmester, csatlakozott a személyzethez, és egyszersmind a felszerelés némely kiegészítése végeztetett be. Julius 14-ikének reggelén elhagytuk Tromsöt, s a Novaja-Semlja-tenger felé fordultunk. Néhány nap múlva elhaladtuk Európa éjszaki fokát és július végén feltűnt előttünk a láthatáron mintegy $74\frac{1}{4}$ fok éjszaki szélesség alatt a jéghatár.

A jég közötti hajózásnak azonnal váratlan nehézségek állottak útjába. Néhány napig a jég mozdulatlanul bereszkedett bennünket (augusztus elején); szabadságunkat ismét visszanyertük ugyan, és a Novaja-Semlja alatti marti vízbe hajóztunk be (75° é. sz.), de a tartós alacsony nyári mérsékletek és a jég tömegessége már arra utaltak, hogy az 1872-ik év nyara a megelőző év nyarának merő ellentéte volt. A part mentén fáradságosan kellett az áramlattal megküzdeni, s csak a Vilmos király-szigetek magassága alatt értünk szabad járóvizet. Még ettől valamivel délre ért utól bennünket az „Isbjörn“ norvég yacht, melyen Wilczek gróf és Sterneck Kommodore báró végezték bajos átkelésüket Spitzbergából, hogy számunkra a „Kap Nassau“ alatt élelmi szereket rakjanak le.

Innen együtt haladt mind a két hajó az alacsony Barents-szigetekig; itt azonban zárt jégtömegek egy hétig akadályoztak bennünket az előbbre nyomulásban.

Augusztus 16-ikán Wilczek gróf a raktárt egy keskeny sziklahasadékban elhelyezte, hol a medvék hozzá nem férhettek, s aug. 18-ikán még mindnyájan együtt ünnepeltük a nemzeti ünnepet a „Tegetthoff“ fedélzetén.

Augusztus 21-ikén némely látszólag kedvező változás mutatkozott a jégben; az „Isbjörn“-tól elbúcsúztunk s borús időben éjszaknak tartottunk, több mint 2000 mérföldnyi távolban levő célunk felé. De mily hiú volt minden reménykedés! Este körülzárt bennünket a jég, bereszkett két hosszú év tartamára! Komoran, minden reménytől elzárva, terült el előttünk a jég, s úgy látszék, sorsunk el van döntve: nem fölfedezők többé, hanem egy göröngy utasai leszünk.

Az 1872-iki ősz rendkívüli fagya a bennünket környező jégdarabokat csakhamar szilárd kéreggé merevítette, mely ellen keresztülfűrészeléssel már nem lehetett küzdeni, és a szétrobbantás nem adott reményt a megszabadulásra. Így lebilincselve hanyódtunk

szeptember és október hónapban akaratlanul ésszakkelet felé, s azután minden földet elvesztettünk a láthatárból.

Ha ez az állapot már magában is szomorú volt, október 13-ikától kezdve a legmagasabb fokban kelletlenné vált, midőn környezetünk eddigi lethargiájából rögtön felocsúdott, és a hajó csaknem naponként és az egész télen át a legborzasztóbb jégnyomásoknak volt kitéve. Számtalanszor szólítottak bennünket e nyomások a födélzetre, készen arra, hogy a hajóról eltávozzunk, ha netalán sülyedne — a sarki éjjelben, és anélkül hogy tudnók hova! Hajónk azonban nem sülyedt, hanem fölszorítottva, mind magasabbra emelkedett természetes vízvonala fölé; állapota azonban ilyen feyegető környezetben folytonos aggodalom tárgya volt.

Az áttelelésre már jóformán minden előkészület meg volt téve. A hajót csak részben szereltük le, néhány vitorlát fennhagytunk, a födélzetet hóval takartuk be, a hajó oldalait pedig jég-sánczczal vettük körül, s ez utóbbit mindannyiszor kijavítottuk, valahányszor a nyomások szétrombolták, a sátorvásznat pedig a hajó előrészen fölvtunk. A folytonos készütségi állapot miatt a hajó hátulsó része fedetlenül maradt. Szerencse volt ennél fogva, hogy meg voltunk kimélve ama borzasztó hóviharoktól, a melyekkel 1869- és 1870-ben a második német északi sarkvidéki expeditio alkalmával Grönlandban megismerkedtünk. A kutyák — számra már csak hét — a födélzeten szalmával töltött ládában helyeztetek el. Rendes meteorológiai észleleti és őrségi szolgálatot rendeztünk be két-két órai föl váltással, melyben Brosch sorhajóhadnagy, Orel sorhajózáslós, Carlsen kapitány, Lusina hajómester és Krisch gépész vettek részt. Helyzetünk bizonytalansága azonkívül megkivánta, hogy egy ór mindig a födélzeten legyen. Ez egyszerűsmind lehetővé tette, hogy majd mindig idejekorán tudomásunk volt a jegesmedvék közeledéséről, melyekből az expeditio tartama alatt 67 darabot ejtettünk el, és valamennyit el is fogyasztottuk. E fontos segédszer daczára is első télen az egészségi viszonyok nem voltak valami kifogás nélküliek, és derék orvosunkat, Kepes ezredorvost, kevésbé irigylendő tevékenységgel látták el. Scorbut és tüdő-bántalmak minden alkalmazott gondosság daczára fölléptek, — elsőbbi részben a szellemi depressio következtében, melyet helyzetünk okozott; és csak akkor tűnt el, midőn állapotunk is javúlt s a nyári nehéz jégmunkák megkezdődtek.

Október 28-ikán a Nap eltűnt — 109 napra. Ekkor hajónktól nem messze házat építettünk azon czélból, hogy azt első menedékhely gyanánt használhassuk, ha a hajó a jégnek csaknem mindennapi támadásait már nem lenne képes kiállani. Karácsony estéjén

azonban menedékhelyünket egy jégmozdulat szétrombolta, s mi az ég különös kegyének tekinthettük, hogy zavartalan társalgásban tölthettük el ama néhány órát, melyet a földön mindenütt az ott-honnak szentelnek.

1873 első napja beköszöntött, de lefolyása nem költött bennünk semmi reményt; még mindig tovább hanyattunk észak és kelet felé, a szélesség 78-ik fokát csaknem elértük, és a hosszúság 73-ik fokát elhaladtuk. Jóformán valószínűnek tekinthettük már, hogy Szibéria északi partjához vitetünk.

Azonban máskép történt, mert ettől kezdve a szelek túlnyomólag északnyugot felé hajtottak bennünket. A Nap február 16-ikán jelent meg ismét a láthatáron, és február 25-ikén a jégnyomás eddigi kínzása csaknem rögtön és mindenkorra megszűnt, miután hátulról fölemelt és eleje balfelére hajlott hajónk körül valóságos körfal nyomakodott föl sziklás jéghegyekből. A hideg még mindig emelkedett, hogy végre február utolján 37 Réaumur fokon ($46\frac{1}{4}$ C°) elérje maximumát. A sarkfények, melyek eddig csaknem összehasonlíthatatlan pompában világítottak, most már, a nappalodás előhaladtával, gyorsan csökkentek.

1873 nyarának kezdetével megerősödött bennünk a rég táplált reménység, hogy jégalzatunk szétrombolása és ezzel végleges megszabadulásunk küszöbön van. Mialatt minden módot fölhasználtunk, hogy ennek elkövetkezését gyorsítsuk vagy lehetővé tegyük, július és augusztus hónapok azon terhes munka között folytak el, hogy a hajót békőiből köröskörül kifűrészeljük. A sokrét alácsúszott, mintegy 40 láb vastag jégtalp azonban minden fáradozást megghiúsított; a hajó közepe és a magasra fölemelt hátulsó rész egy hatalmas jégtáblán mozdulatlanul maradt. Ehhez csatlakozott még az a balkörülmény, hogy a környezetünkbeli hó- és jégtömegek a nyár folytán 2—3 ölnyit fogytak függélyes vastagságukban. Hajónk ennek következtében 7 lábnyira feküdt a rendes vízvonallal fölött, s az oldalra fordulás veszélyének csak azáltal vehettük elejét, hogy az árboczokat erős szálfákkal támogattuk meg.

Július hónap északi szelei kissé délre hajtottak bennünket (az é. sz. 79°-a alá), de augusztus déli szeleket hozott, s mi ismét észak felé haladtunk. A jég engedését illetőleg eddig táplált reményeink napról napra csökkentek, ámbár a jégcsuszódás ismeretes moráját nem ritkán vettük észre talapatunktól nem messzire, s a láthatáron kivehető sötét csíkok, repedések és rések létezését jelezték. Reánk nézve azonban mindezek elérhetetlenek maradtak.

Szomorú resignációval néztünk már egy második, hasonlókép

minden eredmény nélküli télnek és fenyegető jégmozgalmainak elébe, midőn helyzetünk váratlanul, teljesen a mi javunkra, megváltozott. Tovahányatásunk közben jégtalponkon már régóta oly vidékre nyomóltunk, melyre azelőtt nem lépett még ember soha. De ezideig sikertelennek bizonyult minden kémlelés ismeretlen országok után. A legnagyobb meglepetést előidéző, és a legnagyobb fontosságú esemény volt ennél fogva az expeditiora nézve, midőn augusztus 31-ikén egyszerre magas földtömegeket láttunk — mintegy 14 tengeri mérföld távolban — éjszakon a ködből kimagaslani. A főföldtömeg déli arcvonala a 80-ik fokhoz látszott tartozni. Egyszersmind most pillantottunk meg először magunk körül tetemes számú jéghegyeket.

Tüstént valamennyien önkénytelenül a föld felé siettünk — persze nem tovább mint legfeljebb egy tengeri mérföldnyire — jégtalponk széleig, és ámbár tudtuk, hogy számtalan repedések az óhajtott földet reánk nézve megközelíthetetlené teszik. Tantalusi kín volt az, egy még ismeretlen kiterjedt földet hónapokon át magunk előtt látni, az alkalom küszöbén lenni egy a sarkvidéki történelemben ritka fölfedezés megtételére, és a forrón óhajtott cél megközelítésétől mégis elzárva lenni. Hajónk még mindig nyugtalanul hanyódott minden szél befolyása alatt, és a ki a magunk jégtalpat elhagyja, az el lett volna tőlünk vágva és elveszve. Október végén azonban egy a főföldrész előtt fekvő szigethez mintegy 3 teng. mérföldnyire közeledtünk. Ekkor minden aggodalom eltűnt, s az ezerszeresen összetöredezett és föltornyosult jégen keresztül ráléptünk a földre, 79 fok 54 percz é. sz. alatt. A mart alatti jégnek még csak egy lábnyi vastagsága arra utalt, hogy itt a múlt nyár folytán időszakosan földi víz is volt jelen. Ennél szomorúbb, magánosabb sziget alig volt képzelhető; a keményre fagyott szirtoldalakat hó és jég borította; reánk nézve azonban oly nagy volt a becse, hogy addig is, míg fölfedezéseinket bővíthetjük, az expeditio alapítója, Wilczek gróf nevére kereszteltük.

A Nap október 22-ikén másodszer elhagyott bennünket; a legközelebbi hét néhány órai derengő világában azonban bátorkodtunk még néhány kirándulást tenni, mintegy 10 teng. mérföldnyire a hajótól, de a nélkül, hogy a föld alakzatáról bővebb tudomást szereztünk volna. Vajjon csekély terjedelmű szigetek voltak-e azok, melyeket magunk előtt láttunk, avagy talán kontinens? És ama fehér fennsíkok az ormok között glecserek-e vagy sem? Írre senki sem tudott felelni.

Törekvésünket szükségképen ezen kérdések megoldására kellett

irányoznunk. Fájdalom, hogy a beköszöntött sarkvidéki éjszaka a föld kikutatására nézve egyelőre minden alkalomtól megfosztott bennünket, s a tervezett fölfedezési utazásokat illetőleg attól lehetett tartani, hogy 1874 tavaszáig az éjszaki szelek már ismét régen tovaehordtak bennünket a kikutatandó föld láthatárából. De ez időtől fogva hű maradt hozzánk a szerencse. A sarki éjszaka, mely ez alkalommal 125 napig tartott, az előbbihez hasonló réműletek nélkül múlt el; jégnyomások többé nem háborgattak, s kikötő nélküli hajónk zavartalanul megmaradt jégtalpára bilincselve a martvidéki jég között.

Ennek a fordulatnak az expeditiora nézve a legdöntőbb sikere volt. Lehetővé tett bizonyos bizalmat, megkönnyítette az existenciát és megengedte az egész télen át a legnagyobb lelkiismeretességgel folytatott delejességi állandók észlelését, melylyel, mint már említve volt, Weyprecht, Orel és Brosch urak foglalkoztak. Orel úr ezen kívül egyszersmind igen számos absolut helymeghatározási adatok alapján meghatározta áttelelésünk helyének földrajzi hosszát és szélességét. Eredménye: 59° keleti hosszúság és $79^{\circ} 51$ p. északi szélesség. A mindkét télen oly intensiv sarkfények színeképelemzési megfigyelésére a Münchenből megunkkal hozott színeképelemző-készülék kissé gyöngének bizonyult.

Az 1873—1874-ik év tele csapadékokban sokkal gazdagabb volt mint a megelőző, s a gyakori éjszaki szelek napokig tartó hóviharakat hoztak. Midőn a hosszú sarki éj tetőfokát elérte, akkor a nappalt az éjszakától már semmiben sem lehetett megkülönböztetni, s hetekig teljes sötétség vett körül bennünket. Karácsony napját minden háborítás nélkül ünnepeltük meg egy jégtalpra hóból épített házban. Ezután ismét nagy hideg állott be, s a hőmérő higánya, mint a múlt télen is, hétszámra meg volt fagyva.* A jegesmedvék, mint minden évszakban, most is számos látogatást tettek, és pedig a hajó közvetlen közelében. Valóságos sortüzekkel terítettük le őket, és pedig a hajó födélzetéről. Mintegy 1200 font fris hús, mit az elejtett 67 medve szolgáltatott, képezte ismét a leghathatósabb szert a skorbut-bántalmak ellen. Orvosunknak, Magyarország minden tekintetben méltó képviselőjének, gondosságára, és nem kevésbé a február 24-ikén visszatérő napnak jétékony befolyása is, legtöbb betegünkről elhárították a tartós szenvedések veszélyét. Ellenben számos gyógyszer elfogyása következtében a hajó egészségügyi viszonyainak fenyegető hanyatlása egy harmadik télre már igen is alapos aggodalmat keltett. Ezen körülmény tekin-

* A higany, köztudomás szerint, -32°R -nál vagyis -40°C -nál fagy meg.

Szerk.

tetbe vétele, s az a szomorú bizonyosság, hogy hajónk a következő nyáron át is meg nem olvadó talapzatán maradna, végre annak a nagy valószínűsége, hogy a hó elolvadása esetére a hajó magasra emelt helyzetében ügyis oldalt fordúlna, — mindezek megérlelték azt az elhatározást, hogy a hajót május végén elhagyjuk s csónakaink és szánjaink segítségével az Európába visszatérést megkísértsük.

Közben nagyobb szánutazásokat voltunk teendők az új föld kikutatására. Szerencsés végbemenetelök mindenesetre a véletlentől függött, mert ha a hajó az utasok visszatérte előtt tova vitetik, akkor ezek áldozatul oda maradnak, a hajón maradt legénység pedig elvesztésök által tetemes gyengülést szenved. Az előttünk fekvő rejtélyes föld fölfedezése és általános fölvétele azonban az expeditiora nézve oly fontosságú volt, hogy a merényletet, nagyobb utazások tételét, nem lehetett elmellőzni.

Márczius hónap elérkezett. Az időjárás még kedvezőtlen volt, a hideg nagy, s a Nap déli magassága csekély, de az említett körülmények elodáztak minden további késedelmet. Útnak indultunk tehát: Haller és Klotz tiroliak, Cattarinich, Lettis, Pospischil és Lukinovich matrózok, három kutya és én márczius 10-ikén, nagyobb szánjaink egyikén elhagytuk a hajót, északnyugoti irányban beutaztuk a nyugoti főföldrész martját, megmásztuk a „Tegetthoff“ és „Mac Clintock“ magas sziklafokokat (2500 láb), és átvonultunk a festői „Nordenskjöld“-fjordon, melynek hátterét rengeteg jégfal határolta — a „Sonklar“-glecser szegélye.

Minden élet híján feküdt az új föld előttünk; mindenfelé ropant glecserek meredeztek le a hegység magas sziklavadonaiból, magának a hegységnek tömegei, az uralkodó dolerit-képlet meredek kúphegyeiben és fennsíkjáiban, merészen emelkedvén fel. Valamennyi alakzat vakító fehérségbe volt burkolva, s a szimmetrikus hegyemeletek merev oszlopsorai olyanok voltak, mintha cukorkéreggel lettek volna bevonva. Itt a kőzet sehol sem mutatkozott a maga természetes színézetében, a mint pedig még Grönlandban, Spitzbergában és Novaja-Semljában is látható. Ez a tetemes csapadékoknak és a hideg falakon történt megsűrűsödésöknek következménye volt. A levegő szokatlan nedvessége volt az oka annak is, hogy itt — és pedig máskori sarkvidéki tapasztalatokkal merő ellentétben — a távolságokat igen is könnyen túlbecsültük; s ehhez járult még a teljesen derült napok ritkasága.

Az utazásunk alatt uralkodott alacsony mérséklet szakadatlanul a legnagyobb elővigyázatot igényelte, mert a hőfok, minimumát -40°R. fokon ($50^{\circ}\text{C}^{\circ}$) érve el (a hajón ugyanez időben -37°R.),

éjjeli sátortanyánkat mindig igen kínossá tette, s nem kevésbé a Sonklar-gleccser megjárását, mihelyt legkisebb szél lengett. Minden ruházatunk oly merevre volt fagyva mint a vaslemez, s úgy látszott, hogy az erős rum minden erejét és folyékonyságát elvesztette.

Márczius 16-ikán a hajóhoz visszatérve, megkezdődtek az előkészületek egy második utazáshoz, melynek tartama 30 nap leendett s célja a föld kiterjedésének kikutatása észak felé. Harmadnapon társaink egyike, Krisch gépész, örök búcsút vett tőlünk. Hosszantartó tüdőbetegség áldozatául esett, melyet még skorbut súlyosbított. Temetése márczius 17-ikén erős hóvihárban ment végbe; szánokon kísértük magános sírjába a magas éjszakon — bazalt-oszlopok közé téve le, melyek fölé egyszerű fakeresztet illesztettünk.

Éjszaki utunkra márczius 24-ikének reggelén indultunk el. Az utazó társaságban voltak: Orel úr, Haller és Klotz tiroliak, Zaninovich, Sussich, Lukinovich matrózok és én. Sajnos, hogy a kutyafogatot már nem lehetett önállóan használni; csak három kutya húzta a 16 mázsával terhelt nagy szánkát, a többiek elpusztultak vagy szolgálatképtelenné váltak. De még e kevés haszna is igen becses volt. Ez utazásunk alatt a hőmérséklet, minden feltevésünk daczára, nem sülyedt többé —26 R. fokon alúl; ellenben a hóviharak és nedvesség, repedések fölszakadása és a tenger-víz kinyomulása útunk mentén sok bajt okoztak.

Ez utazás eredményeit rajzok és térképek megtekintése nélkül csak fölületesen lehet előadni, különösen topographiai tekintetben. Ennélfogva, a tudósítás chronologiai rendjének elébe vágva, ez alkalommal elegendő lesz elmondani, hogy az egész föld — az immár fölfedezett kiterjedésben — nagyságra nézve Spiczbergával vetekszik, és több tekintélyes darabból (complexumból) áll — „Wilczek-föld“ a keleti, „Zichy-föld“ a nyugoti fődaráb —, melyeket számos fjord szel keresztül és sok sziget vesz körül.

Egy roppant átjárat — Ausztia-Sund — e tömegeket hosszuk közepén választotta szét, s a „Hansa-fök“-től éjszakfelé vonúl és az é. sz. 82-ik fokán a „Rudolf koronaörökös-földe“ alatt két ágra oszolva, északkeletfelé nyújtja széles karját, melyet a legmagasabb északon „Pest fokáig“ követhettünk.

Az uralkodó kőzet mindenütt dolerit. Vízszintes emeletei és meredek, csonka kúphegyei, melyek élénken emlékeztetnek Abyssinia ambo-alakú csúcsaira, e földet egy specialitás jellemével ruházzák föl. Északkeleti Grönlanddal való geologiai megegyezése félreismerhetetlen. — A 2000—3000 láb magas színtáját a közép csúcs-

magasság adja, s a hegység csak délkeleten emelkedik talán 5000 láb magasra. A hegylánczok közötti roppant mélyedéseket mindenütt óriási kiterjedésű glecserek takarják, a milyeneket csak a sarki világ ismer. Naponkénti elönyomulásukat csak kevés esetben lehetett közvetlen mérés által megbecsülni. A sziklák közönséges szegélyét 100—200 láb magas meredélyek, szakadékok képezik. A „Dove“-glecser, Wilczek-földjén, szélességre nézve mérközik a Kennedy-csatornai Humboldt-glecserrel.

A növénytenyészet tetemesen alatta áll a grönlandi, spiczbergai és novaja-semljainak, s ebben a tekintetben talán nincs szegényebb ország a földön. Úszadékfa, többnyire régiebb származású, közönségesen előfordult ugyan, de sehol sem tetemes mennyiségben. E föld, mint előre föltehető volt, lakatlan, és déli részén, a jeges medvéket kivéve, csaknem minden állati életet nélkülöz. Ez új föld némely részletei igen szépek, habár magukon hordják a magas-sarkvidéki természet merevségét. Ide tartoznak a „Sterneck-Sund“, a „Wüllerstorf-hegyek“, „Klagenfurt-foka“, „Petersen-foka“ és a „Kjerulf- és Lamont-öböl“. A következő szánkautazások meggyőztek bennünket azon nehézségekről is, melyek egy jövődöbeli expeditiora várnának egy téli kikötő felkérésére nézve; mert erre való alkalmas helyet sehol se találtunk.

Azon körülménynél fogva, hogy a légkör a jég fölött rendszeren homályos, a szigorúan éjszaka felé, az Ausztria-Sundon át történő utazásban, magas hegyek megmászása nélkül, lehetetlen lett volna bármit is észlelni, s ezzel egyszersmind a magasabb szélesség elérhetésének egyetlen útja is elenyészik. A hegyek megmászása azonban: — „Kap Koldewey“ 80 fok 15 percz, „Kap Frankfurt“ 80 f. 25 percz é. sz., „Kap Ritter“ 80 f. 45 p., „Kap Kane“ 81 f. 10 p., „Kap Fligely“ 82 f. 5 p. — minden kétes esetben végtelenül egyszerűsítette a tájékozódást, a fölvételt és az út megválasztását.

Egyik földtől a másikig zárt jégterület vonult, mely számtalan jéghegygyel volt behintve; látszólag még fiatal korú volt, és sok helyen repedések meg feltornyosult jégkorlátok vonultak át rajta, melyeken az áthatolás nagy erőfeszítéssel és sok idővesztéssel volt összekötve. Erre vezetett tehát útunk; az egész terület Kap Frankfurttól, ama nagy átjárat kapujától kezdve oly vidék volt, melyre nézve még a megelőző szánkutazás is teljes homályban hagyott bennünket.

A részleteket mellőzve, legyen elég megemlítenem, hogy márczius 26-ikán, a roppant „Salm-szigetet“ érintve, átléptük a 80-adik szélességi fokot, aprilis 3-ikán a 81-iket és öt napra ezután, észlelve, hogy 81 f. 37 p. é. sz. alatt vagyunk, bizonyosak voltunk a

felől, hogy az éjszaki sarkhoz szárazföldi úton közelebb jutottunk, mint eddig bárki más.

Rudolf koronaörökös földjétől délkeletre egy óriási kiterjedésű új sundba fordultunk be, minthogy ez északfelé messze és közvetlen kiterjedést ígért. Itt azonban a jégromok oly chaoszába jutottunk, mely között több napon át csak a legrendkívülibb erőfeszítéssel voltunk képesek utat törni. Ezen fölül ily magas szélesség alatt a delejtű vízszintes ereje is, elkerülhetetlenül, kisebb tévedésekre vezetett. Midőn azonban a jégpúpok mind vadabbakká lőnek, megváltoztattuk utunkat és nyugat felé az Ausztria-Sundba tértünk vissza. Mint mindenütt, úgy itt is gyakran találkoztunk jeges medvékkel, s vadászatukat a mindennapi tapasztalással elszámított praecisióval üztük.

Az eleség fogyása és az éjszak felé utazásra még rendelkezésünkre álló idő rövidsége átalában, most már forcirozott marsokat parancsoltak, s ezzel egyszersmind a társaság elszakadását is. A nagy szán és a legénység egy része ennél fogva Haller parancsnoksága alatt $81^{\circ} 38'$ alatt egy sziklafal (Kap Schrötter) tövében hátramaradt, míg Orel, Zaninovich és én a kutyás-szánnal tovább haladtunk. Célunk most legelsőben is az volt, hogy a közel előttünk fekvő „Rudolf koronaörökös földjét“ megjárjuk, szigorúan éjszaki irányban. De minthogy ezt csak a hatalmas „Middendorff-gleccseren“ át tehattük, melynek veszélytelen járhatóságát a hideg és más analog tapasztalatok még biztosítani látszottak, így e terhes marsot késedelem nélkül megkezdtük. Fáradságos utazás után a gleccsernek mérföldhosszú meredélyfalán, végre sikerült a felszínére eljutnunk. Azonban már néhány lépésnyire elnyelte egy roppant gleccserhasadék Zaninovichot, a kutyákat és a súlyosan megterhelt szánkát. Megmentésük e kétségbeesett helyzetből csak azon különös véletlenek kedvezése által sikerült, melyek a hegyek veszélyeit mindig kísérfi látszanak. Csakugyan szerencséseknek mondhattuk magunkat, hogy utazásunkat már a következő napon jóformán minden hátrány nélkül ismét folytathattuk — azonban többé már nem a gleccseren.

Nagy kerülő útján (a Kap Habermann körül) a Rudolf-föld nyugati martjára jutottunk, s most annak mentén indúltunk harmadik útunkra éjszak felé.

A természetben meglepő változást vettünk észre magunk körül: éjszak felől feketeskék felhősboltozat tárult föl előttünk. A Nap alatt zavarossárga párák gyülemltek, a hőmérséklet emelkedett, az út megereszkedett, a hófúvások zajosan omlottak össze alattunk, és ha a madarak röpködése éjszakfelől már azelőtt is fel-

tünt előttünk, most a Rudolf-földnek minden sziklafalán seregestől láttuk az alkák és más szárnyasok ezreit. Roppant rajok emelkedtek föl, s az egész földet, hova csak a nap süttött, megelevenítette a kezdődő párzasi idő szenvedélyes zsongása és éneke. Mindenfelé medve-, nyúl- és rókanyomok mutatkoztak, s a jégen fókák hevertek. Bármily biztosnak tekinthettük is, hogy közelében nyílt víz van, szomorú tapasztalásaink mindamelllett megedzettek már bennünket egy „nyílt sarktenger“ mind eme csábításai ellen.

Útunk most teljesen bizonytalanná vált. Téli jégburok nem volt többé, hanem csak fiatal jég, darával behintve, alig egy-két hüvelyk vastag, aggodalomgerjesztőleg hajlékony s felszínét régebbi jégtorlások romszánczai borították. Rákötöttük magunkat a kötélre, minden tárgyat egyenként szállítottunk tova, fejszével vágunk utat s a jégréteget szakadatlanul méregettük. Az „Alkák-foka“, egy valóságos madárkaliczka mellett elhaladva, elértük a „Oszlopok-foka“ két magános tornyát. Itt kezdődött a nyílt víz.

E távoli világ felséges szép volt. Egy magaslatról átláttuk a sötét tengert jéghegyeinek gyöngyeivel. Fölötte nehéz felhők terjeszkedtek ki, melyeken keresztül a Nap parázsló sugarai hatottak át, le a csillogó vizekre, s közvetlen a Nap fölött egy második, csak halaványabb melléknep, míg látszólag roppant magasból rózsapiros derűtségben tetszetek át a hullámzó párákon a Rudolf koronaörökös földének jéghegyei.

Április 12-ike volt éjszak felé tartó előnyomásunknak utolsó napja, s habár nem is egészen tiszta, mégis derültebb volt mint elődeinek legtöbbször. A hőmérséklet —11 Reaumur fokra rúgott.

Eddigi útunk a gyöngye jég-födte tengeren az „Oszlopok-foká“nál teljesen hasznavehetetlenné vált; majd csak marti vizünk volt még, úgy hogy most már a hegy magaslatán voltunk kénytelenek tovább utazni.

Podgyászunkat, hogy a szanaszét portyázó medvék ellen biztosítva legyen, ugyanazon glecserhasadékba rejtettük, melyben aludtunk, s a kutyás-szánkával egy hómezőn át a marthegység tetejének (1000—3000 láb) fordultunk. A „Germania-fok“ sziklapárkányán (81° 57' meridián magasság) a szánka hátramaradt és a mart mentében északkeletre tartva, kötélre kötve vonúltunk át egy glecser oromhóterületén, a mely balkéz felől iszonyú lépcsőkben esik le a marti vízig. Hasadékok környezte útunk növekedő bizonytalansága, gyakori beszakadások és annak tudta, hogy dél óta, öt órai gyalogolás után, 82° 5' é. szélességig értünk, előnyomásunknak itt a Fligely-foknál végét szakították.

Az a kilátás, melyet ezen magaslatról élveztünk, a tengert

illetőleg egyike volt azon mozzanatoknak, melyeknek elfogult méltatása a legbensőbb sarkvidék milyenségét élénk vita tárgyává tette. A mart mentében széles vízmedencze terült el; többszörösen befödve legújabb képződésű jéggel, míg úszójég nyugottól északkeletig nem igen sűrűn mutatkozott a láthatáron. Tekintetbe véve a korai évszakot és az épen uralkodó nyugoti szelet, nem találunk okot arra, hogy a tenger ezen részét nyáron kevésbé hajózhatónak gondoljuk, mint amaz ismert jégréseket, melyek a sarki tengerség jeleiül tekintettek.

Azonban egyetlen óra tanúbizonysága nem állhat meg annyi tapasztalás és ellenbizonyíték ellenében. Ha a fiatal jég okozta pillanatnyi akadályokat nem vesszük is tekintetbe, csak annyit lehetett állítani, hogy egy hajó, ha a Zichy-föld északi partjára helyeztetnék, mintegy 10—20 tengeri mérföldre nyomúlhatott volna északra, körülbelül annyira, a mennyire az átjárók az úszó jégben a mi álláspontunkról fölismerhetők voltak. De valamint ez a hajózás létre nem jöhetett, a 100 mérföld hosszú Ausztria-Sund megjárására, ép oly kevésbé várakozott volna reá az éjszaki részen egyéb jégcsomagoknál.

Ennél a tárgynál az expediciónak még ily felületes leírása mellett is tovább időztem, mert nagy fontosságúnak látszott előttem, hogy nyílt víz létezésének ily magas szélesség alatt történt észleléséhez mindazon elmélgedéseket hozzácsatoljam, melyek ennek jelentőségét a hajózásra nézve csökkenthetik; mert a sarkvidéki kutatások komoly folytatására nincs nagyobb veszély, mint a könnyedén odavetett vélemények. Az effélék ezerszeres zavart idéznek elő, roskatag hypothesiseket újra támogatnak, és a mi legrosszabb, a hiszékeny követőknek nagy zavarokat és súlyos bajokat okoznak.

A jeges tenger messze fekvő részeinek hajózhatóságát illető haszonnélküli kérdésnél sokkal érdekesebb mozzanat volt ránk nézve egy fontos tény: új terjedelmes földterületek, melyek hegyekkel borítva, egy tengerszorost zártak körül, s északnyugotról északkeletig és az északi szélesség 83-ik fokán túl voltak követhetők. Ezen szélesség alatt imposans előhegység van, mely az ismert földterületnek legészakibb földhatára: a „Bécs-foka“, s azon földhöz tartozik, melyet az igazság és háladatosság a „Petermann-földje“ névvel jelölt meg.

A nélkül, hogy kockáztatni akarnék egy elméletet, mely a sarkon a föld elosztódását, vagy a Gillis-földjének délnyugaton az új földdel való kapcsolatát illetné, csak azon körülményt hangsúlyozom, hogy mind a mart-, mind a gleccser kifejlődése körös-

körül oly benyomást tettek reánk, mintha itt egy terjedelmes földdarabbal volna dolgunk, s így Petermann azon fölvételének, hogy létezhetik egy belső sarki szigetcsoport, legalább részben, támogatására szolgálna. Rokonságot a Spitzbergák csoportjával csak geologiai tekintetben lehet némileg fölismerni; de igenis, mint már említve volt, Keleti-Grönlanddal. Megjegyzésre méltó, hogy míg itt minden tengerszorosban sok jéghegy fordul elő, délen, vagyis a Novaja-Semlja-tengerben ezek hiányzanak. Hogy áramokat tételezzünk föl, arra hiányoznak a tények, és mégis azon körülmény, hogy ily jéghegyek a Novaja-Semlja-tengertől távol maradnak, éjszakfelé tartó vándorlásukra látszik utalni.

A nemzetek békés versenye a földisme szélesbítésére a kiszállás ünnepélyes pillanatában, és hasonlóképen, midőn a mindenkori non plus ultra előhegységtől megválí, feltúzi zászlait. A magas éjszakon most először, és pedig a sarkhoz száraz földön közelebb mint valamennyi megelőző, lobog most az Osztrák-Magyarbirodalom lobogója.

Miután ittlétünk bizonyoságaúl egy sziklahasadékba okiratot helyeztünk el, a hajóra való visszatéréshez fordultunk, mely délre 160 mérföldnyi távolságban volt tőlünk.

Miután minden tehertől, kivéven sátort és eleséget, megszabadítók magunkat, és a félelemteljes várakozás közt hátramaradt utitársakkal egyesültünk, gyors menetekben csakhamar déliebb vidékre érkeztünk. Egy hegymászás alkalmával haránt irányban vágunk keresztül az impozáns és nagy „Ladenburg-sziget“ glecserein. A mint azonban a Ritter fokot (80° 45') április 3-ikán elhaladtuk, nyugtalanná tett bennünket az a fölfedezés, hogy a tengervíz az alsóbb hórétégeket mindenütt áthatotta, s ismét sötét felhő-boltozatot láttunk magunk előtt, és pedig a „Markham-Sund“ torkolata fölött. Midőn nyugalomra tértünk, hallottuk a jégnyomások és közeli hullámtorlódás félreismerhetetlen moráját.

Következő napon a Hayes szigetekhez közel egy jéghegyen állottunk, és minden csónak nélkül nyílt víz előtt, mely gyorsan tódult észak felé. Az Ausztria-Sund déli része nyílt tengerré vált, és a sivány-víz 30 lépésnyire csapkodta a jégpartot. Két napi tévelygés után, iszonyatos hóviharban, végre sikerült visszatérésünk ez örvényét a szárazon és kiterjedt glecserfalakon keresztül megkerülni, és április 21-ikén a Frankfurt-fok alatti, még föl nem törött jégutat a megváltatás érzetével üdvözöltük. Egy másik, nem csekélyebb aggodalomtól április 26-ikán szabadultunk meg, midőn meggyőződünk, hogy hajónk nem sodortatott tova; ismét megtaláltuk, és pedig ugyanazon helyen, a hol elhagytuk, a Wilczek-

szigettől délre. Nehány napot az üdülésre szántunk, mert az erőfeszítések és nyugalom közötti aránytalanság mindannyiunk erejét igen csökkentette, a mit az utazás alatt elejtett nyolcz medve húsból vett eleség-pótlék ugyan nem volt képes kiegyenlíteni. Naponta mindannyian 8—10 órán keresztül húztuk a szánt, s csak 5 órát fordítottunk alvásra.

Harmadik utazásunk (május 1-én), melynek Brosch, Haller és én voltunk részesei, a kutyás szánkával, nyugat felé volt irányozva. Negyven mérföldnyire a hajótól egy magas hegy, „Brünn-foka“, fontos fölvilágosítást nyújtott a szárazföldnek ez irányban való jelentékeny kiterjedéséről. A keleti hosszúságnak mintegy 46-ik fokáig követhettük, s számos fjordok átszelte hegyes vidéknek bizonyult, túlnyomólag ambo-jellemű ormokkal, s itt volt legmagasabb pontja is, a Humboldt-csúcs (k. b. 5000 láb). Sűrű csomagos jég fődte a tengert délfelé egész a láthatárig — szomorú látvány küszöbön levő hazatérésünkre nézve.

Ezen utazás bevégzése és a Weyprecht úr által a hajó körüli jégen tett alapmérés után az expeditio föladatát, az adott körülmények között, kimerítettnek tekinthettük, s gondolataink csak az Európába visszatéréssel foglalkoztak.

Elindulásunkig az időt átalános nyugalomra fordítottuk. Búcsút vettünk elhúnyt társunk sírjától, és a földtől, a mely, hogy lesújtó csalódás nélkül térhessünk vissza, szerencsés szeszélyében egy görönggyel ajándékozott meg bennünket.

Május 20-ikán este a lobogókat hajónkra szegeztük és elindultunk, hazánkba visszatérni. Fölszerelésünk szegényes volt, mert a viszonyok minden kényelemről való lemondást parancsoltak. Testi ruházatán és egy alvó takarón kívül senkinek sem volt egyéb tulajdona. Eleinte három, később négy csónak, mindegyik csúsztató fákra fektetve, és három nagy szánka, külön-külön $17\frac{1}{2}$ mázsa teherrel, képezék a továbbszállítandó málhát, és három-négy óra való eleséget és lőszert stb. tartalmaztak. Eleinte a mély hó miatt kényszerítve voltunk terhünkkel ugyanazon utat háromszor megtenni. Miután a még töretlen parti jég szélét elértük, megkezdődött a föl- és leszállás a csónakokkal és szánokkal, egyik jégdarabról a másikra, s az átkelés a keskeny repedéseken. Tartós déli szelek az ily módon elért csekély eredményt megsemmisíték, úgy hogy a második hónap elmúltával a hajónktól elválasztó távolság nem volt nagyobb mint két német mérföld! Úgy látszott, mintha a jég túlnyomó hatalmával folytatott hosszas küzdelem után nem maradna számunkra egyéb hátra, mint a kétségbeesett visszatérés hajónkra

s ott egy harmadik áttelelés — minden remény nélkül, és biztosnak csak vesztünket tekinthetve.

A jég teljesen össze volt fagyva, és néhányszor csónakjainkban egy jégdarabon egy-egy hétig veszteg maradtunk, várva, míg a csatornáknak tetszeni fog megnyilni. Julius második felében azonban az északi szelek néhány vízi utat és kisebb réseket kiszélesbítettek; tartós esők csökkentették a jég vastagságát, és így lehetőségessé vált, 20 nap alatt 60 mérföldnyire utat törnünk magunknak, majd a jégen tovahaladva, majd rudakkal és baltával kezünkben, majd evezve, sőt néha-néha még vitorlázva is. Minden azt bizonyította, hogy hajóval az új földet még ebben az évszakban sem lehet elérni.

Augusztus elején vettük észre először a jégnek déli irányból jövő vékonyodását — közönséges jelét annak, hogy a nyílt tenger közel van, s minden reményeink új életre ébredtek. Ámbár újabb öt napig tartó bezáratásunk a jég közé azt a reményt is megghiúsítani látszott. De augusztus 13-ikán történt kiszabadulásunk, s az, hogy másnap már a jégnek legszélső határát $77^{\circ} 40$ percznyi meglepő magas szélesség alatt elértük, első kezességeül szolgáltak megmenekedésünknek. A jéghatárnak ezen északi fekvése meggyőzött bennünket egyszersmind az 1874-ik év rendkívül kedvező jeges voltáról, a minek egyedül köszönhattük visszatérésünk sikerültét. A jégből való megszabadulásunk tehát utolsó fölvonása volt a fenyegető helyzetekből való kimeneküléseink hosszú sorozatának, a minek sikereinket tulajdonítanunk kellett. A kedvező időjárás mellett azután a jégtől ment tengeren Novaja-Semlja nyugati partja mentén utaztunk le, augusztus 18-ikán az Admiralitás-félszigetén először léptünk ismét szárazra, s augusztus 24-én este — tehát 96 nap múlva — találtuk a Dunen-Bai-ban a „Nicolaj“ orosz Schoonert (Voronin Feodor kapitánnyal), mely bennünket hajótörteket azzal a szívélyességgel fogadott, mely az orosz népet kitünteti. Gyors átkelés után 1874 szeptember 3-ikán a norvégiai Vardöbe értünk, melynek vendégszerető földjére délután három órakor léptünk ki — azon megnyugvással, melyet a hosszas szorongattatások és kételyekből való végleges megszabadulás nyújt. Utazásunk a norvég marton végig — vándorlás volt a barátok ezrei között; minden város föl volt lobogóva, a lakosok a partokra tódultak, és véghetetlen örömrivalgással üdvözöltek bennünket.

„N. fr. Pr.“ után.

Fordította L.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.